

gde je rade tomić ili, između krvi i mastila

milivoj nenin

Iz svog raznolikog i vrednosno neujednačenog literarnog opusa Rade Tomić u svoju knjigu (istina ostavljenu u rukopisu) „Za zvukom“ nije uvrstio mnoge pesme objavljene po novinama i časopisima ili pak u prethodnim knjigama. (No, i te izostavljene, „neantologijske“, pesme, iz Tomičevog ugla, govore o Radetu Tomiću). Jedna od tih pesama je „Sedam zlatnih truba“ iz knjige „Čari Novog Sada“. Ta, inače slabija, pesma je, unekoliko, karakteristična za poeziju Radeta Tomića. Naime, pesnik govori o sedam zlatnih truba u grlu vetra, da bi na kraju pesme rekao da samo jedna od tih sedam zlatnih truba može da vrati onom izvoru „gde svake noći spava trava“. I čini mi se da se u traženju te jedne trube koja vraća izvoru, i događala, većim delom poezija Radeta Tomića. (Mada je bilo i trenutaka kada ga ta truba nije zanimala, kada je bio spreman da se podsmehne i toj trubi i tom traženju).

Pomenuta zlatna truba je kao put do predela detinjstva, a za te predele je tesno vezan doživljaj prirode kao jedne velike svetkovine, jednog praznika. To se lako može ilustrovati stihovima iz pesme „U Antičevom ateljeu“: „Stari zidni sat umakao je / Jedino ga večernji ljiljak detinjstva / Može pokrenuti“. I kada se taj sat pokrene, kada se pesnik približi pomenutoj zlatnoj trubi, kada se uhvati trenutak poistovećenja sa prirodom, kada se pokrenu i „Iskonske snage prirode“ (Vujica Rešin Tucić), pesnik peva pesme gde strela koja je hitnuta u nevidljivo meso prostora u njega je hitnuta . . . Kao da priroda i pesnik zavise jedno od drugog. Lirski subjekt svuda je prisutan: „zamah sečivom u zraku mene komada“. Jednostavno mnogo ga je, svuda je: „Ima dana kada pođem u pohode sebi / Al ne stignem uvek sebe da pohodim“ — peva Rade Tomić.

Naravno da bi se sve to moglo čitati u svetlu pesme „Kao šum ševara“ gde se lirski subjekt razliva na sve strane, drvlje i kamenje valjajući; treba pustiti konje na pašu, stoku odvezati jer njegovom širenju kraja nema, „lepota sveta“ u njega se uliva . . . Iz tih pesama zrači neka energija, težnja da se vikne na sav glas — ne ono umorno, rezignirano, iz nekog bivšeg života „Dakle, postojali smo“ — već jedno silno: „postojim“. Ili: „samo ja svuda postojim“, ili „grlim čitav svet“.

U knjizi „Za zvukom“ u ciklusu, pomalo rezigniranom, u istoimenoj pesmi „Dakle, postojali smo“ Rade Tomić kao dokaz da smo postojali uzima „ljudska tela napućena“. A svedocima treba verovati, kaže već u narednom stihu. Nećemo se više zadržavati na ovoj pesmi; ali nam je odjednom sitničavo, prizemno, jedno to pozivanje na svedoce, na ta tela napućena — ako znamo i za jednog drugačijeg, vedrijeg, slobodnog od patnji i od zemnih zakona Radeta Tomića. Radeta Tomića koji se, onako samozaljubljen, na telo ne bi ni osvrnuo, jer on je sveprisutan, njega svugde ima . . . Kako tužno (i otužno) zvone poluispovedni stihovi: „Srce je moje objieno / Pokradeni svi dragulji“ ili „Moja nevolja velika je / Ustanovio sam da sam i sam nekakva mašina / I da mi neki od ovih delova nedostaju . . .“

Posle ovih stihova može da usledi smao čuđenje. Zar njemu neki delovi da nedostaju, njemu koji je hiljadu puta veći od zemlje i trinaest puta teži od nje . . . A upravo je toliko ogroman Rade Tomić u ciklusu sa naslovom „Gde je Rade Tomić“ objavljenom 1974. godine u časopisu *Polja*. I ogroman je, i jedino on na svetu postoji, ali i malen da može u pećnicu stati, i tražen a neulovljiv („svakodnevno ponavlja se to / Više ribolovaca / Sa udicama zabačenim / s dobrim mamicima čekaju / a on? Neće pa neće / Gde je Rade Tomić“), i izgrađen je i napadan, i pada, sklon padu: „Na području Slavonije već nekoliko dana / neprekidno pada Rade Tomić / dostižući u nekim mestima visinu i do 2,5 metra“.

Između ta dva Radeta Tomića događala se poezija Radeta Tomića. Jednom je srce bilo objieno i pokradeni svi dragulji, a drugi je padao u Slavoniji . . . Prvi se smerno ispovedao, a drugi je, obestan, bio u telu aždaje pod nogama svetog Đorđa. Prvi je tražio sebe, a drugi su svi tražili, odjekivalo je: „Gde je Rade Tomić?“ Prvi je smrtan, ozbiljan, leden, a drugi se igra. Vedar i okrenut humoru. Prvi je pisao krvlju, a drugi se služio mastilom.

A poezija se, bez obzira koliko to prozično zvučalo, ipak piše mastilom. Medutim, prvi Tomić se nije dao drugom. „Mastila kad nestane / Krvlju se posluži“ peva prvi Tomić. Ume i prvi Tomić da napiše uspešu pesmu, kao što i ptica može da napravi nekoliko koraka, ali drugi Tomić i kada se ponavlja, kada popunjava izvesne pesničke modele, ipak je u vazduhu, ipak se vinuo i ipak leti. (Kao da mu same reči, u najrazličitijim humorim odnosima, pomažu).

Koliko je Rade Tomić bio svestan dva Radeta Tomića u sebi ne znamo. Tek, u izboru koji je sam napravio i posle svoje smrti ostavio, drugog Radeta Tomića, onog čijim venama teče mastilo, jedva da ima. (Čak i u knjizi „Vulkan, moj brat“ objavljenoj 1976. godine, nema ciklusa „Gde je Rade Tomić“ iz 1974. godine). Po neka pesma, tek: ona sa naslovom „Mali beli zec“, pa „Pesma o pisačkoj mašini“, „Mastilo“, „Pesme o Katulu“, pa pesme o gospodinu Ripou i o gospodi Ripu, pa pesma „Živ sam“; ali nema onog sjajnog ciklusa „Gde je Rade Tomić“.

Kao da Rade Tomić nije podeljen na jednake delove. Pravo na igru koje je sam osvojio kao da je lako odbacio. Pominje Vujica Rešin Tucić u tekstu „Poet v južnih gorah“ poetiku literarnog prestupa. I taj prestup je bitan za Radeta Tomića. Naime, čim pažnja prvog Tomića popusti, drugi Tomić čini taj prestup, seli se u prostore neke monidebulijevske imaginacije i piše svoje daleko najbolje pesme. Kad smo već kod Moni de Bulija, setimo se i zbornika „Crno na belo“ iz 1924. godine, koji je on uredio, gde Dušan Matić beleži da su često knjige krvlju pisane vrlo osrednje i dosadne knjige. („Lakoće, malo lakoće i bezbrižnosti“ na početku svog književnog puta tražio je Dušan Matić). I krik koji je hteo da kaže Rade Tomić pišući krvlju niko nije čuo, dok iz pesama pisanih mastilom još uvek odjekuje: „Gde je Rade Tomić?“

Ni ovaj tekst ne želi ništa drugo, negoli da još jednom postavi to pitanje: „Uistinu, gde je Rade Tomić?“

dugo leto otvorenog prozora oto horvat

svežina ulazi

*i moje bose noge to
najbolje osećaju
nevešto pomerajući
košnice jabuke na tepihu.*

*ispisujem imena
koja mi se dopadaju dok mi
otac ne javi da je večera
gotova.*

svežina ulazi

*komarac na mojoj ruci
traži pogodno mesto.
šta je to malo bola?
šta je to malo krvi?
malo svraba kasnije?*

*posle kiše sam gladan
i mesec izlazi kao da su
sve majke i očevi poubijani.*

*šta je to malo bola?
šta je to malo krvi?
malo griže savesti kasnije?*

svežina ulazi

*i devojka koja gleda
kako brišem sudove
čudi se
što sam odbio njenu
pomoć
pravdajući se da sam
sam i započeo posao
i da ću ga tako i završiti.
nervozno mi kaže
zatvori prozor čoveče
ne znajući da meni smeta
upravo to
kuhinja ispunjena dimom
njeno prisustvo
da me to jebe
i da zbog toga ostajem gluv
i dalje brišući čaše i tanjire
sve dok ona konačno ne shvati
ugasi cigaru
ode.*

svežina ulazi

*mirom i iščilelim bolom.
za svaku svadu
nema pravog razloga.
plač je glupa stvar.*

*o svežino
osvesti neosveščene.*

svežina ulazi

*i mudrost nas prestaje pratiti
kada se zaželimo govora.*

mirni presek.

svežina ulazi

*u moje opruženo telo
na krevetu.
puštam komarca na butinu.
uskoro kada se odlučim
pokrenutu ruku
i više ga neće biti.*